

EESTI RAHVA MUUSEUM

Questionnaire ethnographique.

RAHVATEADUSLIKUD
KÜSIMUSKAVAD

IX

RAHVATEADUSLIKKE KÜSIMUSI

Varia.

TARTU 1934

SIHTASUTIS E. R. MUUSEUMI VÄLJAANNE NR. 11.

Vastused palutakse kirjutada koolivihu suurus-tele (4°) lehtedele (asendis □) ja ainult ü h e l e küljele. Tingimata ära märkida ka saatja nimi, aadress, vanus ja ala (kihelkond, vald, küla), mille kohta käivad teated. Kui teated saadud teistelt isikutelt, siis ka nende nimi, vanus ja päritolu ära tähendada. Murdelised nimetused soovitav alla kriipsutada. Palutakse ka selgesti vahet teha, mis o n praegu tarvitusel ja mis o l i vanašti.

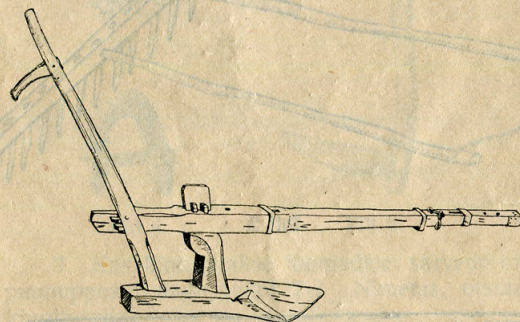
Vastused palutakse saata lahtises ümbrikus või ka ristpaela all i l m a postmargita ja peale kleepida kaasasolev aadressileht.

EESTI RAHVA MUUSEUM.
Tartu, pk. 48.

agriculture et élevage de bétail.

PÖLLUTÖÖ JA LOOMAKASVATUS.

1. Kas tuntakse sellist atra kui pildil 1 ? Nimetus? Osade nimed? Millal tuli ja kadus tarvitusest?

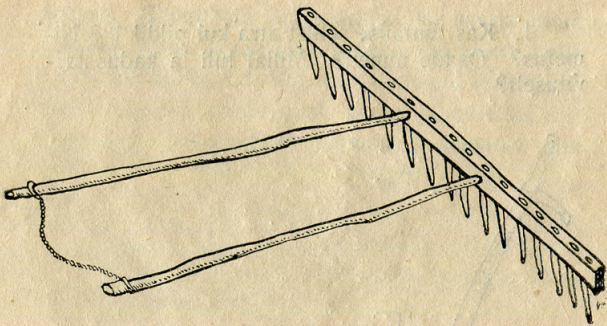
Pilt 1.

2. Kas tarvitatakse sellist suurt järelveeta- vat reha nagu pildil 2 ? Nimetus? Ühe või kahe aisaga? Mis tööde jaoks? Millal tuli tarvitusele ja kadus?

3. Kas mäletatakse niisugust kõlisevate raud- rõngastega hobusekarjase keppi nagu pildil 3 ? Nimetus? Mida teatakse tema tarvitamisest ja

üldse õitselkäimisest? Kas on neid keppe veel kusagil olemas?

4. Kas pannakse karjamaale lastes hobusele jala ümber pildil 4 kujutatud riist? Millise jala ümber? Üks või mitu? Selle nimetus ja otstarb?

Pilt 2.

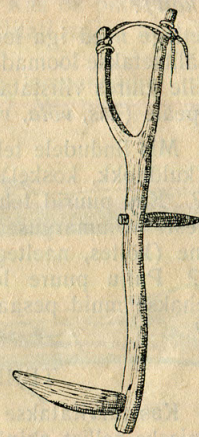
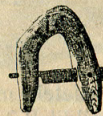
Pilt 3.

5. Kas tarvitatakse pildil 5 kujutatud riista hobusele kaela sidumiseks üle aia hüppamise vastu? Nimetus? Milliseid muid abinõusid (*kammi*, *peakammi*, *lõõg*, *kett*) tarvitatakse (hobuste) loomade liikumisevabaduse piiramiseks?

6. Kas kinnitatakse loomadele (siga, lammas) kaela pildil 6 kujutatud abinõusid? Nimetus, otstarb?

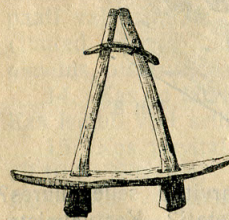

Pilt 4.

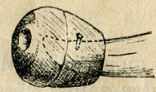

Pilt 5.

7. Kas kinnitatakse loomadele sarvede otsa puunuppusid nagu pildil 7? Nimetus, otstarve kinnitusviis?

Pilt 6.

Pilt 7.

8. Missuguseid häälitsemisi tarvitatakse koduloomade ja -lindude juurdekutsumiseks (*suku, viisi, ute, tibu, kiis* jne.) ja eemale peletamiseks (*õiss, kõtt*)?

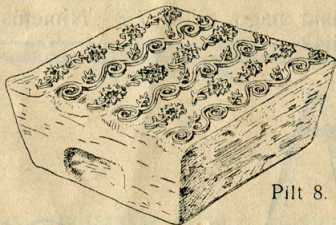
Loetlege need iga looma kohta eraldi! Kuidas häälitsetakse loomade jootmisel (*koos, koos*)? Kas selle juures vilistatakse? Kuidas ässitatakse koera peale (*äss, võta, võts*)?

9. Mis lindudele tehakse pesitsemiseks puurisid (kuldnokk, koskel)? Nimetus (*puur, kast, kong*)? Kas puurid tehakse umbsest puust või laudadest? Ümmargused või kastikujulised? Kinnitamine (kõites, naeltega, laudadest lavale asetades)? Palju puure leidub perekonna peale? Kas tehakse muid pesaaluseid ja kellele (toonekurg)?

TEHNIKA

TEHNIKA.

10. Kas tarvitatakse linastele riietele mustrite trükkimiseks sellist abinõu nagu pildil 8? Nimetus? Kas trükiti kodus või tegid seda elukutseli-

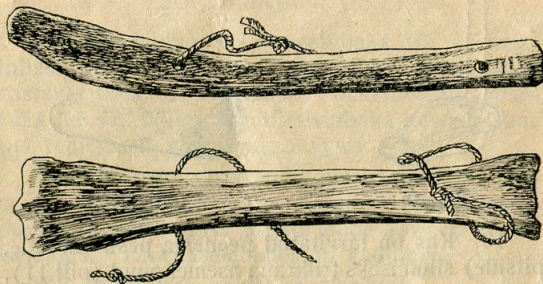

Pilt 8.

sed meistrid? Mis värve tarvitati selle juures? Kuidas sellist värvimist toimetati? Kes valmistasid trükipakke?

11. Kas mäletatakse tuletegemist puude hõõrumise teel? Kuidas ja mis puhul seda toimetati? Kuidas kutsutakse sellist tuld ja kas arvatakse tal olevat erilisi omadusi? Kas on piksetuld toodud koju? Kus ja kuidas säilitati majas tuld vanemal ajal?

12. Kas tarvitatakse loomakondist uiskusid nagu pildil 9? Nimetus? Mis looma ja mis kon-

Pilt 9.

dist? Kuidas valmistatakse? Kuidas kinnitatakse alla? Kuidas anti sõites hoogu?

13. Kas tarvitatakse lootsikuid, paate, mille lauad üksteise külge õmmeldud? Kuidas sellist paati valmistati? Õmblemisabinõud ja materjal (juured, niined? mis puust?) Õmmeldud paadi nimetus, otstarve, paremused ja puudused?

14. Kas on tarvitatud siilnahka riideharjana? Kas leidub veel selliseid harju?

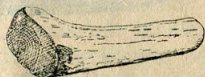
15. Kas tarvitatakse selliseid lampe kui pildil 10? Nimetus? Põletismaterjal? Kuidas tehti taht? Kas valmistati neid lampe kodus?

16. Kas on tarvitatud sepalõõtsa tõmbamiseks ratta peal jooksvat koera?

17. Kas leidub ümbruskonnas veel vanu kannameistreid? Küla-kullaseppasid? Vildivanutajaid? Kodust savinõude valmistamist? Nende nimed ning aadressid?

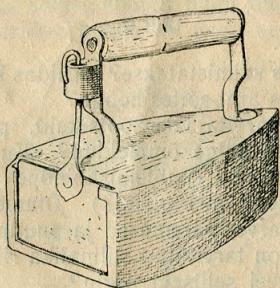

Pilt 10.

Pilt 11.

18. Kas on tarvitatud peenema pesu (kraede, pitside) silumiseks triikraua asemel puud (pilt 11),

Pilt 12.

loomahammast jne.? Kuju ja nimetus? Millal tulid tarvitusele esimesed sütega triikraud? Esimesed poldid (pilt 12)? Olid nad umbsed või õõnsad?

19. Kas tuntakse vikati teritamist haamri ja alasiga (pinnimist)? Noaga lõikamist? Käiamist? Kas valmistatakse kivist vikatiluiske kodusel teel? Kuidas (raiudes, valades)? Kust saadakse toormaterjal? Kas valatakse veel liivasesuga puuluiske? Mis on seal sideaineks (vaha, tõrv jne.)? Milline teritamisviis on vanim?

Tabac et ali menthol
SÖÖGIMAJANDUS.

20. Kas leidub veel nuustubaka või närimistubaka tarvitajaid? Mehed või naised? Kust saadi vastavat tubakat? Nimetused (*nuustubakas, põsekäkk* jne.)? Nuus- ja närimistubaka annuste suurus, nimetused, säilitamisabinõud?

21. Kas valmistatakse kodus juustu? Mis piimast? Millega pannakse käärima (vasikamagu jne.)? Valmistamise ja abinõude (*vorm, mold*) kirjeldus. Tarvitusele tulek ja kadumine?

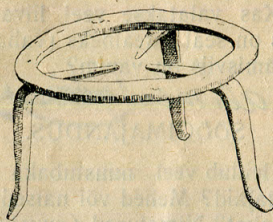
NB. mitte ära vahetada *sõiraga!*

22. Kas on tarvitatud peale lehma ka teiste koduloomade (kitse, lamba) piima? Kes, kuidas ja kui tihti neid lüpseti? Milleks ja kuidas tarvitati piima (toiduks, rohuks)?

23. Mis riistas (*küna, mõhk*) kastetakse rukki-leiva taigat? Kas on see anum 4-nurkne, ümargune või ovaalne, ühest puust või laudadest? Kas tarvitatakse erilist kakku või juuretist taigna hapendamiseks? Millega segatakse taigat: käega, jalaga, männaga jne.? Millega kraabitakse leivannõu taignast puhtaks? Leivapätsi kuju ja keskmine raskus praegu ja vanasti?

24. Kas valmistatakse erilisi pulmaleibu (*pulmakakk, pruudikakk, kirstukakk*)? Mis aineist, mis kujuline? Kellele, millal ja kuidas teda anti?

25. Kas tarvitatakse toiduvalmistamiseks tulel kolme jalaga võru (pilt 13)? Selle nimetused? Mis puhkudel seda tarvitati?

Pilt 13.

26. Kuidas kiirendatakse piima hapuksmine-
mist? Kas lisatakse selleks heinu, taimi? Milli-
seid? Toorelt või kuivatatult? Millistes nõudes
säilitati vanasti haput piima? Kuidas hoiti piima
rikkimineku eest? Kas hoiti eluskonna piimanõus?

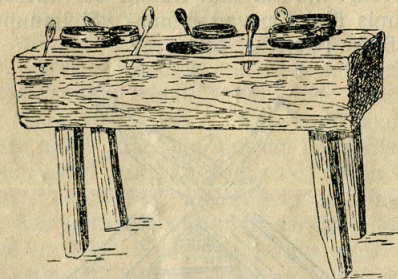
27. Kas tarvitatakse jahust, keevast veest ja
rõõsast piimast valmistatud vedelat toitu? Nime-
tused (*kört, kõrdipiim, rokepüim*)? Mis jahu sel-
leks tarvitati? Kuidas tuli valmistada? Mis aasta-
ajal söödi ja mida võeti selle kõrvale?

28. Kas mäletatakse, et koduloomi oleks tap-
petud elutoas (rehetoas)? Mis loomi ja kuidas?

29. Kas mäletatakse söögilaudu, milles olid
taldrikukujulised lohud vedela toidu paigutami-
seks (pilt 14)? Nimi, ehitus?

30. Kas on tarvitatud haganate peenendami-
seks pildil 15 kujutatud riista? Selle nimetus?
Mis puust? Kas raudse teraga või ilma? Mis
riistas haganaid tambiti? Kas tehti seda talgutega?

31. Mis abinõusid tarvitati vanasti pudelite
sulgemiseks (korgi asemel)? Kuidas suletud pu-
delit avati ilma korgitõmbajata?

Pilt 14.

Pilt 15.

EHITUSED.

Bahments.

32. Kas leidub ümbruskonnas saunu või muid
ehitusi, mille ahjusuu on väljas, nii et ahju kõe-
takse õuest? Miks nii ehitati? Aadressid?

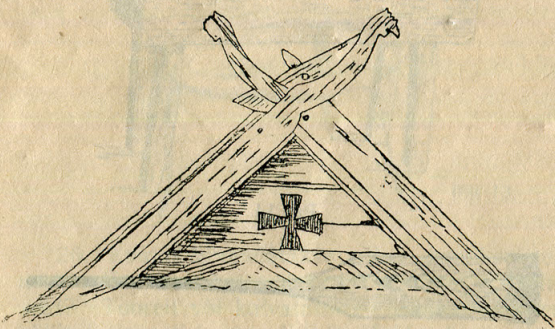
33. Kas leidub elumaja, kus ahjust korstnasse
viiv suitsulõõr käib ringi ümber toa? Kas kasu-
tatakse lõõri istmena jne.? Millal tulid tarvitusele
ja millal kadusid? Nimetused, aadressid?

34. Kas on ahjus magatud? Viheldud? Mil-
lal ja kuidas?

35. Kas leidub Teil kahekordsete partega reh-
tesid? Mitu part all, mitu ülal? Nende asetus,
otstarve, nimetus? Millal tulid tarvitusele või
kadusid?

36. Kas on Teie pool rehtesid, mil kaks rehe-
tuba ja nende keskel üks rehealune? Nimetus, ots-
tarve, vanus, aadressid?

37. Kas kinnitatakse katuse servadesse otsalaudu, mis ülal lõpevad looma- või linnupeadega (pilt 16)? Nimetus, otstarve?

Pilt 16.

38. Kas tuntakse sõna *patsas*, mis tähenduses — kas tulekolde või selle osade nimetusena?

Võlmeotsa et parures.

RÕIVAD JA KAUNISTUSED.

39. J. G. Kohl (Die deutsch-russischen Ostseeprovinzen I, lk. 372) kirjutab a. 1841, et mõisnikud sageli olevat annud oma talupoegadele ettekirjutusi, milliseid rõivaid kanda. Kas mäletatakse seda veel rahva hulgas? Mis laadi need korraldused olid? Kas anti ka keeldusid teatud rõivaste, peakatete jne. kandmise kohta? Mil määral mõjutasid need käsud ja keelud rahvarõivast? Kas erines rahvarõivas valdade (mõisade) või kihelkondade kaupa ja kuidas? Tooge näiteid koha, isikute ja aastate äratähendamisega!

40. Milline oli teoorjuse ajal mõisaameti-

meeste (opmani, kupja, metsaülema, metsavahi jt.) rõivastus ja ametimärgid?

41. Millised värvid loeti vanasti leinavärviks? Milliseid värve ei tohtinud leinaülikonnas esineda? Mille poolt muidu leinaülikond erines piduülikonnast? Kaua kestis lein? Kas kanti leinavärve ka paastu ajal? Ehted ja juuksed leinaülikonnas? Kas leinariideid kanti ka kodus või ainult kirikus ja matustel, ka võõra, mittesugulase matusel?

42. Kas kantakse või kanti särki, millel rinna kohal oli vooder? Nimetus (*kaugas* jne.)? Meestel või naistel? Milleks kasutati voodrivahelist ruumi?

43. Kas tuntakse voodivaipa, mille üks külg tihedalt kaetud külgeõmmeldud riideribadega? Nimetused (*rüü, nukud*)?

44. Kas tarvitatakse voodivaipa, mis jalgade poolt kahekorra kokku õmmeldud, nii et jalad saab pista nagu kotti? Nimetused (*sopiga sõba*)?

45. Kas mäletatakse kirjade (lillede) maalmist (trükkimist) õlivärviga mütsidele, põlledele jne.? Kuidas seda tööd nimetati (*trükkimine, trik-kimine*)? Kas tehti seda kodus või linnas? Kas leidub kohal vanaaegseid mütsitegijaid, tanutikkijad? Nende aadressid?

46. Sama Kohli teatel (II, lk. 210) olnud abielunaistel ja tüdrukutel kummalgi erisugused ehted (*preesid*). Mida teab sellest rahvasuu? Mis muud lahkuminevat oli naiste ja tüdrukute ülikonnas? Mille poolest läksid lahku erikohtade (vald, kihelkond) ehted? Kas arvati, et ehted kandjale õnne toovad või paha eemale hoiavad?

47. Kas surnutel enne kirstupanekut lõigatakse juukseid ja aetakse habet? Kes seda toimetavad? Kas erineb surnute soengu- ja habeme-kuju elavate omast? Mis tehti mahalõigatud kar-

vadega? Missugused olid vanasti rõivad, millega maeti surnuid?

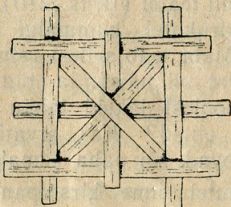
48. Kas kannavad neiud ja naised pikki juukseid ühes, kahes või enamais palmikus? Mitmest harust, keermest punutakse palmik (3, 4, 5 ja enam)? Kas paaris või paaritu arv keermeid? Kas punumisel pannakse üks haru teiste alla või teiste peale? Kas kantakse palmikuid lahtiselt seljal või ümber pea kinnitatud? Millega? Mis vahe on juuste palmitsemises: naiste ja tüdrukute, argipäevse ja pühapäevse, praeguse ja endise vahel? Kas võis palmikuid kanda lapsega tüdruk?

49. Kas esines vanemal ajal naiste ja tüdrukute juures näovärvimist, juuksepleekimist, ripsmete ja kulmude pügamist või värvimist ja muid sedalaadi võtteid? Mis abinõusid selleks tarvitati? Milliseid naisterahvaid loeti ilusateks?

MITMESUGUST. *Varia.*

50. Kas teate veel kusagil tarvitusel olevat või jõude seisvat Tõnni vakka (või muud ohvivakka)? Jumalakuju (*Peko*)? Muid ebaus- või nõidumisvahendeid?

51. Kuidas nimetatakse pildil 17 kujutatud mänguasja? Mitmest pilpast ja mis puust ta val-

Pilt 17.

mistatakse? Kas kinnitatakse teda ka toa või lauda seinale või veel kuhugi ja milleks?

52. Mis märke pannakse heinamaale, põllule, teerajale tähenduseks, et sealt ei tohi läbi käia?

53. Kas mäletatakse, et rahva kokkukutsumiseks või muude käskude edasiandmiseks oleks talust talusse viidud eriline kepp? Selle nimetus, kuju, hoidmise koht? Kas olid sellel talude peremärgid? Mis muid abinõusid tarvitati vanast külakonna kokkukutsumiseks?

54. Kas tarvitatakse veel vilja, heina, sõnniku j. m. arvestamiseks pulke, millele üksuste (koorma, koti, vaka jne.) arv märgitakse lõikamise või kratsimise teel? Pulkade nimetus? Märkide kuju, nimetus ja tähendus? Kas on mitme pere või kogu küla peale ühiseid pulke (näit. karjaskäivate loomade arvestamiseks)? Kas kasustatakse neid kviitungina laenamise korral ja kuidas?

„Postimehe“ trükk, Tartus 1934.